

Національний університет «Острозька академія»
Факультет романо-германських мов
Кафедра англійської філології

Анатолій ХУДОЛІЙ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА

2014-2022 рр.

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2022

УДК 81:327(477+(470+571))
Х 98

Публікація підготовлена та видана за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації, не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США. Відповідальність за зміст публікації несе винятково автор публікації / Supported by the Public Affairs Section of the U.S. Embassy to Ukraine. The views of the author do not necessarily reflect the official position of the U.S. Government.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 4 від 27.10. 2022 р.)*

Автор: Худолій Анатолій Олексійович,
доктор політичних наук, професор кафедри англійської філології
Національного університету «Острозька академія»

Рецензенти:

О. В. Шевчук, доктор політичних наук, професор;
Е. К. Коляда, кандидат філологічних наук, професор.

ХУДОЛІЙ А. О.

Інформаційна війна 2014-2022 рр. : монографія. Острого :
Видавництво Національного університету «Острозька академія»,
2022. 208 с.

ISBN 978-617-8041-16-8

DOI 10.25264/978-617-8041-16-8

У монографії досліджено теоретичні, методологічні та практичні аспекти інформаційної війни РФ проти України. Розкрито зміст фейків, меседжів і наративів, спрямованих проти України упродовж 2014-2022 рр., їхню роль у конвенційній війні РФ. Розглянуто вербальні маніпуляції, їхні комунікативні та когнітивні засади. Увагу зосереджено на структурі інформаційного впливу, інструментах інформаційної війни, комунікативних і когнітивно-психологічних особливостях системи інформаційного впливу.

Книга може бути корисною для всіх, хто цікавиться питаннями інформаційної війни, інформаційно-психологічними операціями, роллю ЗМІ у інформаційному протиборстві, внутрішньою та зовнішньою політикою воюючих сторін, військовими конфліктами.

УДК 81:327(477+(470+571))

ISBN 978-617-8041-16-8
DOI 10.25264/978-617-8041-16-8

© ХУДОЛІЙ А. О., 2022
© Видавництво Національного університету
«Острозька академія», 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
СКОРОЧЕННЯ	7
РОЗДІЛ 1. КОГНІТИВНІ ЗАСАДИ КОМУНІКАЦІЇ ТА МОВНОЇ МАНІПУЛЯЦІЇ	8
1.1. Мовна маніпуляція з точки зору комунікативного підходу	8
1.2. Когнітивні аспекти маніпуляції в інформаційній війні	20
1.3. Комунікація як зброя	31
1.3.1. Мова ворожнечі як запорука комунікативного впливу	32
1.4. Когнітивні засади маніпуляцій та інформаційних операцій	44
1.4.1. Картина світу. Ментальна та вербальна картини світу	44
1.4.2. Стереотипи у картині світу	57
1.4.3. Образи як компоненти картини світу	66
1.4.4. Міфи у картині світу реципієнтів	71
1.4.5. Фільтри сприйняття реальності	90
Висновки до розділу 1	95
ЛІТЕРАТУРА	98
РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	108
2.1. Інформаційна війна	109
2.2. Принципи інформаційного протистояння	116
2.3. Інформаційна війна як психологічний феномен	123
Висновки до розділу 2	131
ЛІТЕРАТУРА	133

РОЗДІЛ 3. ВІЙНА ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОНСТРУКТ	136
3.1. Фейки	140
3.2. Меседжі	152
3.3. Наративи	162
Висновки до розділу 3	173
ЛІТЕРАТУРА	175
РОЗДІЛ 4. ІНСТРУМЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	179
4.1. Дезінформування, маніпулювання та пропаганда	180
4.2. Методи російської пропаганди	184
4.2.1. Метод створення загрози	184
4.2.2. Навішування ярликів	185
4.2.3. Апелювання до авторитету	187
4.2.4. Демонізація ворога	188
4.2.5. Спрощення фактів	189
4.2.6. Виривання із контексту	190
4.2.7. Буденна розповідь	191
4.2.8. Багаторазове повторення (метод Геббельса)	192
4.2.9. Інтерпретація подій	194
4.2.10. Суспільна думка	195
4.2.11. Поширення чуток	197
Висновки до розділу 4	199
ЛІТЕРАТУРА	201
ДОДАТОК. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	205
ABSTRACT	206

ПЕРЕДМОВА

Вивчення феномену маніпуляції та маніпулятивних технік, що справляють вплив на зовнішню та внутрішню політику країни, актуалізоване реаліями сьогодення, російською агресією проти України, яка розпочалася в 2014 році із захопленням українських територій, частин Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим. Проблема є актуальною і для української політичної науки, яка особливо гостро постала перед потребою пошуку оптимальної парадигми національного державотворення упродовж російсько-української війни.

Тема інформаційної війни, її засад, компонентів, технік, та її роль у повномасштабній війні, є предметом пильної уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Цей феномен, актуалізований агресією Росії проти України, не лише відбиває спосіб мислення та цінності РФ, але й спричиняє руйнування та смерть, що є загрозою для всієї цивілізації, оскільки наслідки війни впливають не лише на Європейські країни, але й на країни Азії, Африки, Латинської Америки.

Пропоноване монографічне дослідження є однією з перших спроб систематизації різних підходів до вивчення феномену інформаційної війни упродовж 2014-2022 років, аналізу еволюції наукових уявлень про її природу, функції, принципи формування, методи та техніки, як ефективного чинника впливу на внутрішню і зовнішню політику країни та її обороноздатність.

Інструменти інформаційної війни є потужним інструментом маніпулювання суспільною свідомістю. Зважаючи на те, що вони відбивають уявлення, цінності та картину світу російського соціуму, а їх формує цілеспрямована діяльність ЗМІ і політичної пропаганди загалом, автор робить спробу з'ясувати, яким чином інструменти інформаційного протистояння впливають на поведінку громадян. Логічно постає питання: який власне набір інформаційних технік та методів використовує Росія для успішного ведення інформаційної війни проти України, які цінності вони транслиують та яким чином

вони впливають на формування суспільної думки українців, а, отже, і внутрішньої аудиторії, тих же росіян?

Автор монографії припускає, що конвенційна війна, внутрішня та зовнішня політика як багатоаспектне явище ускладнюється, її дедалі більше визначає низка чинників сучасного глобалізованого світу, серед яких вагома роль належить інформаційній війні. Вона значною мірою впливає на перебіг подій усередині країни, її обороноздатність, процеси державотворення тощо.

Мета дослідження – дати цілісне уявлення теорії і практики інформаційної війни. У монографії, підготовленій на основі матеріалів, опублікованих у відкритих джерелах, відображено погляди вітчизняних і зарубіжних авторів, що дає змогу отримати різнобічні знання про зміст та сутність інформаційної війни, зокрема інформаційних операцій РФ проти України, теоретико-методологічні основи організації і ведення інформаційно-психологічних операцій сучасності.

Об'єктом дослідження є інформаційна війна РФ проти України (2014–2022 рр.). У роботі критично узагальнено наукові доробки з цієї проблематики вітчизняних та зарубіжних авторів. Матеріалом для наукової розвідки послуговували повідомлення російських ЗМІ та публічні виступи політиків.

У монографії запропоновано комплексний підхід до вивчення феномену інформаційної війни на теренах України, реальної ролі фейків, меседжів і наративів, які активно використовує Росія у війні проти України. Застосований підхід до вивчення явища інформаційної війни як компонента традиційної війни дав змогу спрогнозувати наслідки такої активності у майбутньому, визначити її політичну, соціальну, воєнну ефективність, що було значною мірою недооцінено на початку агресії РФ. Матеріалом дослідження слугували дані вербальної репрезентації війни, дібрані з російських та українських медійних текстів (2014–2022 рр.) та доповнені деякими даними з соціальних мереж (спорадично).

Автор книги вдячний рецензентам – професорові **О. В. Шевчуку** і професорці **Е. К. Коляді** за їхні слушні поради щодо аналізу феномену інформаційної війни як компоненту конвенційної війни РФ проти України, воєнних дій у сучасних умовах.

СКОРОЧЕННЯ

ВВВ – Велика Вітчизняна війна

ВМС – військово-морські сили

ВПО – внутрішньо-переміщені особи

ГУР МО – головне управління розвідки Міноборони України

ДНР – терористичне квазідержавне утворення, самопроголошена *донецька народна республіка*

ІВ – інформаційна війна

ІПВ – інформаційно-психологічна війна

ККС – концептуальна картина світу

ЛНР – терористичне квазідержавне утворення, самопроголошена *луганська народна республіка*

ЛО – лексичні одиниці

НЗФ – незалежні збройні формування

РПЦ – російська православна церква

ЦА – цільова аудиторія

ЦПД – центр протидії дезінформації

УКМЦ – Український кризовий медіа-центр

ABSTRACT

The monograph focuses on theoretical, methodological and practical aspects of information warfare waged by the Russian Federation against Ukraine. The author paid significant attention to fake news, messages and narratives, spread during 2014-2022, their purposes in conventional war, declared by Russia.

Researching of the phenomenon of manipulation and manipulative techniques, affecting domestic and foreign policy of the country is actualized by Russian aggression against Ukraine that started in 2014 by occupation of Donetsk and Luhansk region, and the Crimean Peninsula. The topic of information warfare is vital for Ukrainian political science that faces an urgent need to find an optimal paradigm of nation-building process during the Russian-Ukrainian war.

The monograph is one of the academic attempts to systematize different approaches to interpretation of information warfare phenomenon, analyze evolution of scientific ideas about the nature, functions, principles of formation, methods and techniques as effective factors that shape domestic and foreign policy of the state and its defense.

Instruments of information warfare serve as powerful means of social consciousness manipulation through mass media. Considering their characteristics to reflect ideas, values and a picture of the world, shaped by activity of Russian mass media outlets and political propaganda, the author has made an attempt to give an answer to the question - how instruments of information confrontation affect citizens' thinking and behavior. The author has also tried to distinguish a set of information techniques and methods, applied by the Russian Federation for waging information warfare against Ukraine, values they disseminate and find out how they influence on formation of public opinion of Ukrainians, on the one hand, and Russians, on the other hand.

The author of the monograph presupposes that conventional war, connected with interior and exterior policy of the state, as a complex phenomenon is defined by a set of factors and, one of them is information warfare. Waged professionally, it significantly changes the flow of events in the country, society life, its defense, state-building processes etc.

The purpose of the research is to form a holistic idea about theory and practice of information warfare. The monograph is compiled on the material published in open sources. It comprises opinions of national and foreign scholars that lay the foundation for knowledge about content and essence of information warfare in general, and information operations against Ukraine, in particular.

The object of the research is information warfare against Ukraine (2014-2022). Official statements by Russia politicians as well as public speeches delivered by Russian statesmen serve as research material.

The monograph illustrates a complex approach to the phenomenon of information warfare and information operations campaign waged on the territory of Ukraine, real role of fake news, messages and narratives, actively used by Kremlin against Ukraine. The monograph also shifts attention to communicative and cognitive foundation of the information warfare phenomenon.

The book can be useful for scholars, students and all those who are interested in information warfare, information and psychological operations, mass media role in information confrontation, foreign and domestic policy of belligerent parties, war conflicts.

Наукове видання

Анатолій Олексійович ХУДОЛІЙ

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА 2014-2022 РР.

Монографія

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Формат 42x30/4. Ум. друк. арк. 12,09. Обл.-вид. арк. 11,04. Зам. № 36–22.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Calibri». Наклад 100 прим.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свиначук М. В.
Тел.: +38(068) 68 35 800, e-mail: 35800@ukr.net